

MACIEJ PERKOWSKI, WOJCIECH ZOŃ,
WIOLETA HRYNIEWICKA-FILIPKOWSKA

Pozory mylą. Znaczenie sylabusów w nauczaniu akademickim w Polsce w kontekście włączania wyników badań podstawowych do dydaktyki na przykładzie nauk prawnych*

**Appearances Can Be Deceptive: The Importance of Syllabi
in Academic Teaching in Poland in the Context of Integrating Basic
Research Findings into Teaching, Using the Example
of Legal Sciences**

Abstract

The paper emphasizes the crucial role of syllabi in the educational process, particularly within the context of legal studies in Poland. Syllabi are defined as documents that contain the curriculum, requirements, and assessment criteria. In the absence of a uniform definition in regulations, their content

MACIEJ PERKOWSKI – profesor nauk prawnych, Uniwersytet w Białymstoku,
ORCID – 0000-0002-3909-3967, e-mail: m.perkowski@uwb.edu.pl

WOJCIECH ZOŃ – magister prawa, Uniwersytet w Białymstoku,
ORCID – 0000-0001-5421-7668, e-mail: w.zon@uwb.edu.pl

WIOLETA HRYNIEWICKA-FILIPKOWSKA – doktor nauk prawnych, Uniwersytet
w Białymstoku, ORCID – 0000-0003-2830-0796,
e-mail: w.hryniewicka@uwb.edu.pl

* Publikacja powstała w ramach projektu pt. „Oddziaływanie prawniczych badań podstawowych na kształcenie prawników na przykładzie badań podstawowych finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w Polsce” sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, nr rej.: 2021/41/B/HS5/03317.

is governed by individual universities. The authors point out that syllabi serve a communicative function between instructors and students, allowing for the highlighting of the application of fundamental research findings in teaching. In the context of legal studies, syllabi enable flexible adaptation of educational content to the needs of the labor market and current challenges, as well as the transfer of fundamental research results into teaching practices. Well-designed syllabi can positively influence student motivation and engagement in classes.

KEYWORDS: syllabus, legal studies, basic research, academic didactics, Polish Accreditation Committee, higher education

SŁOWA KLUCZOWE: sylabus, studia prawnicze, badania podstawowe, dydaktyka akademicka, Polska Komisja Akredytacyjna, szkolnictwo wyższe

1 | Wprowadzenie

Wśród wielu obowiązków nauczycieli akademickich w odniesieniu do zajęć dydaktycznych jest określenie zasad realizacji danego przedmiotu. Zwyczajowo robi się to w ramach tzw. sylabusu. Choć z pozoru mogłoby się wydawać, że temat sylabusów jest błahy jako przedmiot artykułu naukowego, to z uwagi na ich wieloletnią już obecność w praktyce szkolnictwa wyższego warto się im przyjrzeć w świetle poglądów doktryny, prawa, dokumentów, w tym zwłaszcza w kontekście jakości kształcenia. Celem artykułu jest przedstawienie roli sylabusów jako kluczowego narzędzia w procesie nauczania akademickiego, ze szczególnym naciskiem na studia prawnicze w Polsce. Artykuł ma na celu uwypuklić znaczenie roli sylabusów w komunikacji między osobami prowadzącymi zajęcia a studentami oraz wskazać, w jaki sposób można wykorzystać je w procesie włączania wyników badań podstawowych do dydaktyki akademickiej. Badacze zakładają, że obecnie sylabusy są niedocenianą formą uwzględniania potrzeb otoczenia społeczno-gospodarczego i transferu wyników badań podstawowych do dydaktyki oraz komunikacji między prowadzącymi zajęcia, a studentami.

2 | Funkcjonowania sylabusów w kształceniu akademickim

Słownik języka polskiego PWN wskazuje, że słowo „sylabus” (lub też „sylabus”) ma dwa znaczenia:

1. „informator zawierający program nauki danego przedmiotu, wymagania i kryteria egzaminacyjne oraz przykładowe zadania”
2. „wykaz nauk i twierdzeń potępionych przez Kościół katolicki”^[1].

Oczywiście, biorąc pod uwagę przedmiot rozważań, istotne jest te pierwsze znaczenie. Nie funkcjonuje jedna, spójna definicja legalna tego pojęcia. Próżno jej szukać w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce^[2] czy w rozporządzeniach.

Wydaje się, że definiowanie sylabusu i kształtowanie jego zawartości należą do kompetencji poszczególnych uczelni i ujmowane są w wewnętrznych regulacjach dotyczących studiów. Przykładowo w § 2 pkt 17) Regulaminu studiów na Uniwersytecie Warszawskim określono, że przez sylabus przedmiotu należy rozumieć „opis przedmiotu zawierający: jego treści merytoryczne, efekty uczenia się; formy zajęć; stosowane metody dydaktyczne; język, w którym prowadzony jest przedmiot; wykaz literatury związanej z przedmiotem; opis wymagań związanych z uczestnictwem w zajęciach, w tym dopuszczalnej liczby nieobecności podlegających usprawiedliwieniu oraz zasady zaliczania zajęć i przedmiotu (w tym zaliczania poprawkowego); metody i kryteria oceniania; określenie liczby punktów ECTS przypisanych do przedmiotu”^[3]. Z kolei w Regulaminie studiów pierwszego stopnia, drugiego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich na Uniwersytecie Jagiellońskim definicja ma charakter otwarty. Zgodnie z § 1 ust. 2 ust. 16) sylabus to „element programu studiów zawierający m.in. szczegółowy opis przedmiotu, sporządzony zgodnie z odrębnymi

¹ Hasło „Sylabus”. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/sylabus.html>. [dostęp: 19.11.2024].

² Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2024 r., poz. 1571.

³ Załącznik do uchwały nr 441 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Studiów na Uniwersytecie Warszawskim.

przepisami”^[4]. Konkretyzacji zawartości sylabusu można doszukać się jednak w dalszych paragrafach:

- § 5 ust. 3: „Zasady i kryteria przyznawania oceny, a także sposób obliczania oceny w przypadku przedmiotu, w skład którego wchodzi więcej niż jedna forma zajęć, określone są w sylabusie oraz podane do wiadomości studentów na pierwszych zajęciach z danego przedmiotu”.
- § 6 ust. 4: „Sylabus określa zasady udziału w zajęciach wchodzących w skład przedmiotu. Zasady te są ogłaszane na pierwszych zajęciach z danego przedmiotu. Udział w zajęciach może być uzależniony od spełnienia dodatkowych kryteriów, określonych przez prowadzącego zajęcia, z wyjątkiem przedmiotów obowiązkowych”.
- § 12 ust. 2. „Sylabus określa formę i warunki zaliczenia zajęć, w tym zasady dopuszczenia do egzaminu lub zaliczenia, zgodnie z obowiązującym programem studiów. Powyższe informacje są również ogłaszane studentom na pierwszych zajęciach”.

Wzory sylabusów, wskazujące na jego elementy składowe, mogą być określone w innych aktach prawa wewnętrznego uczelni. Przykładowo wzór sylabusu stanowi załącznik nr 4 do uchwały nr 3409 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 26 czerwca 2024 roku w sprawie wytycznych do przygotowywania projektów programów studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu. Zgodnie z nim sylabus zawiera m.in. takie elementy, jak:

- nazwa przedmiotu: pełna nazwa przedmiotu, która jest używana w programie nauczania;
- nazwa w języku polskim i angielskim: obie wersje nazwy, co jest szczególnie istotne w kontekście międzynarodowych studiów;
- dane dotyczące przedmiotu: informacje o jednostce oferującej przedmiot oraz jednostce, dla której przedmiot jest przeznaczony;
- cykl dydaktyczny: określenie semestru (zimowy, letni) lub całego roku akademickiego, w którym przedmiot jest realizowany;
- koordynator przedmiotu cyklu: osoba odpowiedzialna za organizację zajęć;

⁴ Załącznik do uchwały nr 30/IV/2024 Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24 kwietnia 2024 r. Regulamin studiów pierwszego stopnia, drugiego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich.

- domyślny typ protokołu: standardowe procedury dotyczące dokumentacji zajęć;
- język wykładowy: język, w którym prowadzone są zajęcia;
- strona www: adres strony internetowej z materiałami związanymi z przedmiotem;
- skrócony opis: krótka charakterystyka przedmiotu, obejmująca profil studiów, formę studiów, rodzaj przedmiotu oraz dziedzinę i dyscyplinę nauki;
- opis szczegółowy: zawiera wymagania wstępne, liczbę godzin zajęć dydaktycznych z podziałem na formy prowadzenia zajęć, metody dydaktyczne oraz punkty ECTS; powinien również przedstawiać bilans nakładu pracy studenta i wskaźniki ilościowe;
- literatura: wykaz lektur i materiałów obowiązkowych do zaliczenia przedmiotu.
- efekty uczenia się: kierunkowe efekty uczenia się, które mają być osiągnięte w ramach przedmiotu;
- metody i kryteria oceniania: opis form zaliczenia (egzamin, zaliczenie), liczba godzin wykładów oraz literatura do zajęć; należy również wskazać metody weryfikacji efektów uczenia się, takie jak egzaminy ustne/pisemne czy prace semestralne;
- zakres tematów: lista zagadnień oraz problemów związanych z przedmiotem, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe;
- metody dydaktyczne: informacje na temat zastosowanych metod nauczania, takich jak konsultacje czy warsztaty grupowe;
- dodatkowo, dla ćwiczeń i laboratoriów należy uwzględnić podobne elementy jak dla wykładów, w tym literaturę oraz metody oceniania; ważne jest również określenie zasad dopuszczenia do egzaminu oraz warunków zaliczenia zajęć^[5].

Wyjątkiem od autonomii uczelni w odniesieniu do kształtowania regulacji wewnętrznych dotyczących studiów (a więc również kwestii sylabusów) są decyzje właściwych ministrów regulujące działalność uczelni resortowych. W § 1 ust. 2. pkt 12) regulaminu studiów stanowiącym załącznik do decyzji nr 39 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie

⁵ Załącznik nr 4 do uchwały nr 3409 Senatu Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 26 czerwca 2024 roku w sprawie wytycznych do przygotowywania projektów programów studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu.

zatwierdzenia regulaminu studiów w Wyższej Szkole Straży Granicznej można przeczytać, że przez sylabus należy rozumieć:

opis treści merytorycznych, efektów uczenia się oraz sposobu realizacji zajęć, zawierający wykaz literatury stanowiącej podstawę programu, opis wymagań związanych z uczestnictwem w zajęciach dydaktycznych oraz zasady zaliczania zajęć, w tym zaliczania poprawkowego oraz formy i kryteria oceny^[6].

W przypadku regulaminu studiów w Akademii Policyjnej w Szczytnie definicja ujęta w § 1 ust. 2. pkt 9) jest zbliżona – różni ją konieczność ujęcia w sylabusie metod prowadzenia zajęć^[7]. Podobnie jest w przypadku § 1 ust. 2. Pkt 18) regulaminu studiów w Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie^[8].

Poza tym sylabusy w aktach prawnych pojawiają się jedynie sygnalnie, bez określenia tego, jak należy je rozumieć. W obwieszczeniu Ministra Edukacji i Nauki w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Projektowanie procesów dydaktycznych w kształceniu zdalnym osób dorosłych” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji z dnia 4 czerwca 2021 r. można przeczytać, że dla wyżej wymienionych kwalifikacji przypisany jest efekt „Przygotowuje scenariusz kursu na podstawie sylabusu kursu oraz materiałów przekazanych przez eksperta merytorycznego”^[9]. Z kolei w obwieszczeniu Ministra Cyfryzacji w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Certyfikat umiejętności komputerowych – poziom podstawowy” do Zintegrowanego

⁶ Decyzja nr 39 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie zatwierdzenia regulaminu studiów w Wyższej Szkole Straży Granicznej z dnia 10 listopada 2023 r., Dz.Urz.MSWiA z 2023 r. poz. 45, Załącznik Regulamin studiów w Wyższej Szkole Straży Granicznej.

⁷ Decyzja nr 22 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie zatwierdzenia regulaminu studiów w Akademii Policji w Szczytnie z dnia 13 czerwca 2024 r., Dz.Urz.MSWiA z 2024 r. poz. 30, Załącznik Regulamin studiów w Akademii Policji w Szczytnie.

⁸ Decyzja Ministra Sprawiedliwości w sprawie zatwierdzenia regulaminu studiów Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie z dnia 6 czerwca 2019 r., Dz.Urz.MS z 2019 r. poz. 134, Załącznik Regulamin studiów w Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie.

⁹ Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Projektowanie procesów dydaktycznych w kształceniu zdalnym osób dorosłych” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji z dnia 4 czerwca 2021 r., M.P. z 2021 r. poz. 564, załącznik 1.

Systemu Kwalifikacji z dnia 6 sierpnia 2018 r. w warunkach przedłużenia ważności dokumentu potwierdzającego nadanie kwalifikacji rynkowej określono, że:

Posiadacz kwalifikacji może ją odnawiać w przypadku pojawienia się nowej wersji sylabusu czy na nowszej wersji oprogramowania, ale dopuszczalne jest także uzyskanie dokładnie tej samej kwalifikacji, ale z inną, bardziej aktualną datą. W takim przypadku na certyfikacie będą zaznaczone wybrane, aktualne warianty czy daty uzyskania kwalifikacji, co sprzyja realizacji idei uczenia się przez całe życie^[10].

Można też znaleźć odwołanie do sylabusu na poziomie prawa unijnego. W rozporządzeniu Komisji (UE) nr 1178/2011 z dnia 3 listopada 2011 r., ustanawiającym wymagania techniczne i procedury administracyjne odnoszące się do załóg w lotnictwie cywilnym zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008 z dnia 3 listopada 2011 r., określono, że dla organizacji szkolenia w odniesieniu do załogi lotniczej program szkolenia ORA.ATO.225 musi obejmować m.in. podział lotów i szkolenia teoretycznego układzie cotygodniowym lub etapowym, a także wykaz standardowych ćwiczeń i sylabus^[11].

Zarysowana sytuacja sylabusów w obowiązującym prawie otwiera pole do rozważań doktrynalnych. Wobec deficytu badań nad sylabusami w Polsce, w szczególności w odniesieniu do studiów prawniczych, warto odpowiednio wykorzystać dorobek badaczy z zagranicy. W tym świetle tytułowe zagadnienie stopniowo się klaruje. Jak twierdzą Ken Matejka i Lance B. Kurke, sylabus przedmiotu/kursu może służyć różnym celom: jako umowa między nauczycielem a studentem; jako narzędzie do komunikowania się, powagi i oczekiwań; jako ogólny plan działania dla kursu; oraz

¹⁰ Obwieszczenie Ministra Cyfryzacji w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Certyfikat umiejętności komputerowych – poziom podstawowy” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji z dnia 6 sierpnia 2018 r., M.P. z 2018 r. poz. 837, Załącznik Informacje o włączeniu kwalifikacji rynkowej „Certyfikat umiejętności komputerowych – poziom podstawowy” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji.

¹¹ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1178/2011 z dnia 3 listopada 2011 r. ustanawiające wymagania techniczne i procedury administracyjne odnoszące się do załóg w lotnictwie cywilnym zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008 z dnia 3 listopada 2011 r., Dz.Urz.U.E.L Nr 311, s. 1, Załącznik VII. Wymagania w stosunku do organizacji szkolenia w odniesieniu do załogi lotniczej.

jako mapa poznawcza kursu do udostępnienia studentom^[12]. Może on zapobiec nieporozumieniom w zakresie celów kursu, standardów oceny i ewaluacji, zasad oceniania, zachowania studentów lub wykładowców, zadań, lektur i aktywności^[13]. Michael S. Palmer, Lindsay B. Wheeler i Itiya Aneece w swoim artykule dostrzegli (z perspektywy amerykańskiej), że sylabusy tradycyjne, skoncentrowane na treści (CFS), jasno określają, co kurs będzie obejmował oraz czego studenci nie będą realizować. W takich dokumentach często stosuje się różnorodne elementy estetyczne, jak pogrubienia, wielkie litery, kursywę i podkreślenia. Z kolei sylabusy skoncentrowane na uczeniu się (LFS) charakteryzują się angażującymi opisami kursów, które są oparte na pytaniach, mają długoterminowe i różnorodne cele edukacyjne, a także jasne i mierzalne cele uczenia się. Zawierają również szczegółowe opisy oceniania i aktywności, harmonogramy zajęć, skupiają się na sukcesie studentów oraz mają przyjazny i motywujący ton. Kiedy studenci zapoznają się z sylabusem skoncentrowanym na uczeniu się, ich postrzeganie dokumentu, opisanego w nim kursu oraz wykładowcy jest znacznie bardziej pozytywne. Według badaczy nie wystarczy jedynie wymagać sylabusów; konieczne jest, aby były to odpowiednie sylabusy skoncentrowane na uczeniu się, które mogą pozytywnie wpłynąć na motywację studentów jeszcze przed rozpoczęciem zajęć, co zwiększa szansę na ich aktywne zaangażowanie w kursie^[14]. Ci sami badacze w innym opracowaniu zbadali postrzeganie przez studentów różnych typów sylabusów, kursu oraz wykładowcy na niewielkiej próbie studentów (ponad 60). Studenci zostali losowo przydzieleni do przeczytania jednego z dwóch sylabusów z historii Stanów Zjednoczonych: sylabusa skoncentrowanego na treści (CFS) oraz sylabusa skoncentrowanego na uczeniu się (LFS). Wyniki wykazały, że uczestnicy LFS mieli znacznie bardziej pozytywne postrzeganie dokumentu, kursu oraz wykładowcy w porównaniu do uczestników CFS. Uczestnicy LFS uznali więcej komponentów sylabusa za użyteczne, przewidywali większe zaangażowanie w zajęcia oraz oczekiwali, że wykładowca pomoże im osiągnąć sukces. Mimo że potrzebne są dalsze badania dla potwierdzenia ogólności wyników, autorzy stwierdzili,

¹² Ken Matejka, Lance B. Kurke, „Designing a great syllabus” *College Teaching*, nr 3 (1994): 115-117.

¹³ Jeanne M. Slattery, Janet F. Carlson, „Preparing an effective syllabus: Current best practices” *College Teaching*, 53 (2005): 159-165.

¹⁴ Michael S. Palmer, Lindsay B. Wheeler, Itiya Aneece, „Does the Document Matter? The Evolving Role of Syllabi in Higher Education” *Change: The Magazine of Higher Learning*, nr 4 (2016): 36-47. <http://dx.doi.org/10.1080/00091383.2016.1198186>.

że wykładowcy mają wiele do zyskania, tworząc sylabusy skoncentrowane na uczeniu się. Wskazują również na kilka sugestii dotyczących opracowywania takich sylabusów, w tym konieczność jasnego określenia celu sylabusu oraz podkreślenia celów kursu i wskazówek dotyczących sukcesu. Według nich zasady i oczekiwania kursu nie muszą być tak wyraźnie zaznaczone w sylabusie, a ton dokumentu powinien być przyjazny i zachęcający. Badanie dostarcza istotnych danych dla osób tworzących sylabusy, sugerując, że dobrze zaprojektowane sylabusy mogą pozytywnie wpływać na motywację studentów jeszcze przed rozpoczęciem zajęć^[15]. W innych badaniach, w których wzięło udział 396 studentów oraz 75 pracowników naukowych z college'u społecznego i publicznego uniwersytetu, ustalono, że mimo postępu technologicznego zarówno studenci, jak i wykładowcy preferują posiadanie odrębnego sylabusu (jako konkretnego dokumentu), przy czym wykładowcy wyrażają tę preferencję silniej. Nie stwierdzono istotnych różnic w preferencjach studentów w zależności od rasy czy typu instytucji, ale kobiety częściej niż mężczyźni wskazywały na preferencję dla odrębnego sylabusu. Studenci na studiach magisterskich również częściej wybierali odrębny dokument w porównaniu do studentów studiów licencjackich. W próbie wykładowców nie znaleziono znaczących różnic związanych z typem instytucji czy latami nauczania^[16].

3 | Rola sylabusów w kontekście nauczania prawa

Studia prawnicze w Polsce prowadzone są na poziomie jednolitych studiów magisterskich. Choć w ustawach regulujących funkcjonowanie i dostęp do poszczególnych samorządów prawniczych nie ma wymogu, by studia

¹⁵ Lindsay B. Wheeler, Michael Palmer, Itiya Aneece, „Students' Perceptions of Course Syllabi: The Role of Syllabi in Motivating Students” *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, nr 3 (2019): Article 7. <https://doi.org/10.20429/ijso.2019.130307>. Zob. też: Mary-Jon Ludy, Tim Brackenbury, John Wm Folkins, Susan H. Peet, Stephen J. Langendorfer, „Student Impressions of syllabus design: Engaging versus contractual syllabus” *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, nr 2 (2016): 1-23.

¹⁶ Christine Harrington, „Is the Syllabus Passé? Student and Faculty Perceptions”, *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning* 23, nr 4 (2023): 19-32.

prawnicze były realizowane jako jednolite magisterskie^[17], to ma to swoją podstawę w § 8. ust. 1. pkt 7 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów^[18]. Studia prawnicze mogą być prowadzone zarówno na profilu praktycznym (na którym ponad połowa punktów ECTS jest przypisana zajęciom kształującym umiejętności praktyczne), jak i ogólnoakademickim (na którym ponad połowa punktów ECTS jest przypisana zajęciom związanym z prowadzoną w uczelni działalnością naukową) jednolitych studiów magisterskich^[19]. Uczelnie autonomicznie kształtują programy studiów, jednak można w nich znaleźć wiele podobieństw dotyczących nauczanych przedmiotów, jak np. prawo i postępowanie: cywilne, karne i administracyjne czy prawo konstytucyjne. Są one związane ze specyfiką zawodów prawniczych, w tym z wymaganiami stawianymi osobom przystępującym do aplikacji czy do egzaminu zawodowego^[20]. Brak odgórnie narzuconego programu nauczania na studiach prawniczych pozwala na autorskie podejście do jego tworzenia, uwzględniające szersze potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego, również z uwzględnieniem uwarunkowań lokalnych w miejscu funkcjonowania uczelni, i zainteresowań potencjalnych studentów. Daje też szansę na uwzględnianie specyficznych kierunków badań prowadzonych w danym ośrodku. Sylabusy powiązane z konkretnym programem studiów pozwalają uwzględniać w treściach kształcenia wyniki badań podstawowych (np. w postaci literatury będącej efektem prowadzonych badań czy

¹⁷ Zob. np. art. 65 pkt. 3 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, Dz. U. z 2024 r., poz. 1564; art. 24. ust. 1 Ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, Dz. U. 2024 r., poz. 499; Art. 61. § 1. Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. 2024 r., poz. 334.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów, Dz. U. 2023 r., poz. 2787.

¹⁹ Zob. art. 64 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Warto zauważyć, że zgodnie z art. 67 ust. 5 pkt 1) program studiów o profilu praktycznym przewiduje praktyki zawodowe w wymiarze co najmniej: 6 miesięcy w przypadku studiów jednolitych studiów magisterskich

²⁰ Zob. np. Ogłoszenie w sprawie wykazu tytułów aktów prawnych na egzamin wstępny na aplikację adwokacką i radcowską w 2024 r. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ogloszenie-w-sprawie-wykazu-tytulow-aktow-prawnych-na-egzamin-wstepny-na-aplikacje-adwokacka-i-radcowska-w-2024-r> [dostęp: 20.11.2024]; Zadania wraz z opisami istotnych zagadnień na egzamin adwokacki w 2024 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zadania-wraz-z-opisami-istotnych-zagadnien-na-egzamin-adwokacki-w-2024-r> [dostęp: 20.11.2024]; Komunikaty i informacje, Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, <https://www.kSSIP.gov.pl/node/9118> [dostęp: 20.11.2024].

konkretnych zagadnień). Jednocześnie sylabusy pozwalają na „bezbolesne” reformowanie kształcenia na danym kierunku – ich zmiana jest zależna przede wszystkim od danego prowadzącego zajęcia i nie wymaga przejścia żmudnej procedury zmiany całego programu obowiązującego w danej uczelni, by wprowadzić jakieś nowe treści. Jednocześnie warto zauważyć, że zmiana programu to działanie „na przyszłość” – co do zasady nowy program będzie dotyczył studentów, którzy się zrekrutują, a nie roczników już studiujących. Wobec szybko postępujących zmian realiów społeczno-gospodarczych okazuje się to rozwiązaniem znacząco nieadekwatnym. Z kolei zmiana sylabusów pozwala reagować na bieżące wyzwania rynkowe stojące przed studentami, zwłaszcza zaś tymi spośród nich, którzy w krótkim czasie wejdą na rynek pracy. Świadome wykorzystywanie sylabusów pozwala zatem wychodzić naprzeciw oczekiwaniom otoczenia społeczno-gospodarczego uczelni, które często zarzuca nieadekwatność kształcenia do potrzeb praktyki^[21].

4 | Ocena sylabusów na studiach prawniczych przez Polską Komisję Akredytacyjną

O tym, że sylabusy powinny być powiązane z badaniami prowadzonymi w jednostce mogą świadczyć raporty ocen kierunków sporządzone przez zespoły eksperckie Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA)^[22]. Warto jednak wskazać, że według oficjalnych danych uzyskanych w wyniku odpowiedzi na wnioski o udostępnienie informacji publicznej:

²¹ Zob. np. „Popularność kierunków studiów nie zawsze odpowiada deficytom na rynku pracy”, Polski Instytut Ekonomiczny, <https://pie.net.pl/popularnosc-kierunkow-studiow-nie-zawsze-odpowiada-deficytom-na-ryнку-pracy/>. [dostęp: 20.11.2024]. Z odpowiedzią na potrzeby rynku pracy mają problemy nawet uczelnie zawodowe, predystynowane do kształcenia zawodowego – zob. Informacja o wynikach kontroli: Funkcjonowanie państwowych wyższych szkół zawodowych, LWR.430.004.2022, Nr ewid. 141/2022/P/22/086/LWR, Warszawa 2023, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,27791,vp,30611.pdf>. [dostęp: 20.11.2024].

²² Zob. Polska Komisja Akredytacyjna, <https://pka.edu.pl/>. [dostęp: 20.11.2024].

Sylabusy nie podlegają obowiązkowej ocenie PKA. W ramach oceny programowej PKA analizowany jest program studiów. Obowiązkowe elementy programu studiów określone są w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 2787). Zwyczajowo, uczelnie wprowadzają do sylabusów przedmiotów treści wymagane przez wskazane rozporządzenie, co powoduje, że sylabusy zaczynają stanowić integralną część programu studiów. Istnieje możliwość prowadzenia studiów bez opracowania odrębnych dokumentów w postaci sylabusów^[23].

Mimo to oceniając kierunki studiów o profilu ogólnoakademickim oraz o profilu praktycznym w ramach raportów samooceny PKA zaleca uczelniom opisanie dostępnych zasobów bibliotecznych pod kątem dostępu do piśmiennictwa zalecanego w sylabusach^[24].

Jeżeli chodzi o włączanie wyników badań podstawowych do dydaktyki, to przykładowo zespół oceniający kierunek prawo na Uniwersytecie Gdańskim w 2019 r., odnosząc się do treści sylabusów odnotował, że:

Treści te zawierają się zwykle w kręgu zainteresowań naukowych wykładowców i są związane z prowadzonymi przez nich badaniami naukowymi w dyscyplinie nauki prawne, co zapewnia aktualność treści i najwyższy poziom kształcenia. Dodatkowym powiązaniem badań naukowych z treściami kształcenia jest częste korzystanie przez studentów z podręczników i innych opracowań przygotowanych przez pracowników badawczo-dydaktycznych i dydaktycznych zatrudnionych na wydziale^[25].

Z kolei oceniając w 2019 r. kierunek prawo prowadzony przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, zespół stwierdził, że:

²³ Odpowiedź Polskiej Komisji Akredytacyjnej z 04.03.2024 na wniosek o udostępnienie informacji publicznej, ZK.0122.03.2024.AS.

²⁴ Ocena programowa. Profil ogólnoakademicki. Raport samooceny, Załącznik nr 1 do uchwały nr 66/2019 Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 28 lutego 2019 r. z późn. zm.; Ocena programowa. Profil praktyczny. Raport samooceny, Załącznik nr 2 do uchwały nr 66/2019 Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 28 lutego 2019 r. z późn. zm.

²⁵ Profil ogólnoakademicki. Raport Zespołu Oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Nazwa kierunku studiów: prawo. Nazwa i siedziba uczelni prowadzącej kierunek: Uniwersytet Gdański. Data przeprowadzenia wizytacji: 8-9 czerwca 2019 r. Warszawa 2019, s. 7.

w trakcie wizytacji dokonał analizy sylabusów przedmiotów w korelacji do dorobku naukowego nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia. W wyniku tej analizy potwierdzono kompetencje nauczycieli akademickich do prowadzenia zajęć, znajdujące uzasadnienie w prowadzonych badaniach naukowych^[26].

Jednocześnie w raportach podkreśla się pewne oczekiwania względem konstruowania sylabusów. W ocenie z 2021 r. na kierunku prawo (profil praktyczny) w filii SWPS we Wrocławiu wskazano, że:

Pewne wątpliwości budzi brak w sylabusach bardziej szczegółowo określonych treści programowych dotyczących instytucji prawnych. Rekomenduje się uwzględnienie zagadnień odnoszących się do poszczególnych instytucji prawnych w treściach programowych zajęć^[27].

Z kolei w ocenie kształcenia w Europejskiej Wyższej Szkole Prawa i Administracji w Warszawie wskazano na sylabusy jako istotny element dla podmiotów, w których studenci odbywają praktyki „Sylabus praktyki stanowi załącznik do umowy. Praktykodawca ma więc możliwość zapoznania się z efektami uczenia się, a składając podpis na umowie potwierdza, że student będzie mógł uzyskać te efekty”^[28]. W odniesieniu do sylabusu praktyk na kierunku prawo prowadzonego przez Akademię Leona Koźmińskiego w Warszawie zespół oceniający PKA stwierdził, że:

efekty uczenia się zakładane dla praktyk obligują, aby zakres działań studenta w trakcie odbywania praktyk obejmował: typowe czynności prawnicze, czynności wymagające zaangażowania wiedzy i umiejętności zdobytej

²⁶ Profil ogólnoakademicki. Raport zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Nazwa kierunku studiów: prawo. Nazwa i siedziba uczelni prowadzącej kierunek: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Data przeprowadzenia wizytacji: 12-13 grudnia 2019, Warszawa 2020, s. 11.

²⁷ Profil praktyczny. Raport zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Nazwa kierunku studiów: prawo. Nazwa i siedziba uczelni prowadzącej kierunek: SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie, Filia we Wrocławiu. Data przeprowadzenia wizytacji: 26-27 listopada 2021 r., Warszawa 2021, s. 10.

²⁸ Profil ogólnoakademicki. Raport zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Nazwa kierunku studiów: prawo. Nazwa i siedziba uczelni prowadzącej kierunek: Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji w Warszawie. Data przeprowadzenia wizytacji: 3- 4 grudnia 2021 r., Warszawa 2021, s. 17.

podczas dotychczasowych studiów prawniczych, czynności stanowiące okazję do poszerzenia wiedzy, nabycia nowych umiejętności. Treści programowe określone dla praktyk są właściwie dobrane, aby przygotować studentów do przyszłej pracy zawodowej^[29].

Warto podkreślić, że współcześni studenci prawa korzystają z sylabusów i zgłaszają zastrzeżenia dotyczące ich treści czy rozbieżności między nimi, a realizowanymi metodami weryfikacji efektów uczenia się. Przykładowo, w jednym z raportów eksperti zauważyli:

Zdaniem studentów obecnych na spotkaniu z zespołem oceniającym stosowane metody sprawdzania i oceniania efektów uczenia się są w większości odpowiednio dostosowane do treści i celu przedmiotu, uwzględniają zasady sprawiedliwości, a także są pomocne w procesie uczenia się. Osoby obecne na spotkaniu z zespołem oceniającym zgłosiły jednak zastrzeżenia dotyczące przedmiotu prawo handlowe, w sylabusie nie został szczegółowo opisany sposób zaliczenia^[30].

W raportach zwraca się także uwagę na publiczny dostęp do sylabusów – w jednym z raportów wskazano, że „Studentom jest przekazywana informacja o przedmiotach realizowanych w toku studiów (karty zajęć są publikowane na platformie i przekazywane przez nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia) jednakże brak jest publicznego dostępu do kart zajęć (sylabusów przedmiotowych), co należy uznać za pewien mankament systemu upubliczniania informacji o studiach i ich programie. W związku z powyższym rekomendowane jest podjęcie działań korygujących w tym obszarze, polegających na zapewnieniu na stronach Uczelni

²⁹ Profil ogólnoakademicki. Raport zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Nazwa kierunku studiów: prawo. Nazwa i siedziba uczelni prowadzącej kierunek: Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie. Data przeprowadzenia wizytacji: 25-26.02.2021 r. Warszawa 2021, s. 10.

³⁰ Profil ogólnoakademicki. Raport zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Nazwa kierunku studiów: prawo. Nazwa i siedziba uczelni prowadzącej kierunek: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Data przeprowadzenia wizytacji: 12-13 grudnia 2019, Warszawa 2020, s. 9. Można też znaleźć artykuły na portalach studenckich, które tłumaczą, czym jest sylabus i jak z niego korzystać – zob. np. *Co to jest sylabus zajęć akademickich i jak go czytać?*. <https://studia.dlastudenta.pl/artukul/co-to-jest-sylabus-zajec-akademickich-i-jak-go-czytac,146306.html>. [dostęp: 20.11.2024]; *Czym jest sylabus na studiach?*. <https://students.pl/artykuly/czym-jest-sylabus/> [dostęp: 20.11.2024].

dostępu do kart zajęć”^[31]. Kwestia publicznego dostępu do sylabusów była też przedmiotem zainteresowania sądów:

W orzecznictwie przyjmuje się, że efekty kształcenia (zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskiwanych w procesie kształcenia), treści programowe (opis procesu kształcenia prowadzącego do osiągnięcia efektów kształcenia) oraz metody weryfikacji efektów kształcenia, ustalone dla nauczanych przedmiotów (tzw. sylabusy, pytania egzaminacyjne) stanowią informację publiczną, a obowiązek określenia efektów kształcenia spoczywa na organie, odpowiedzialnym za prowadzenie określonych zakresów kształcenia, w tym także za przeprowadzanie egzaminów^[32].

Pomimo, że ocena sylabusów przez PKA nie jest obligatoryjna (bo nie istnieje obowiązek ich tworzenia?), to faktycznie są one kontrolowane, gdyż uczelnie je powszechnie stosują. Jednocześnie istnieje problem z ich właściwym zakresem (zależy on od kreatywności danej uczelni w powiązaniu z programem studiów, a następnie kontrolnie od oceny zespołów oceniających PKA). Wydaje się, że „uznaniowość” w tym względzie nie sprzyja klarowności systemu oceny kierunków studiów, a w związku z tym jakości kształcenia.

5 | Wnioski i rekomendacje

Sylabusy odgrywają kluczową rolę w procesie kształcenia akademickiego, w tym w ramach studiów prawniczych w Polsce. Elastyczność sylabusów pozwala na bieżące dostosowywanie treści do zmieniających się potrzeb rynku pracy, co jest istotne w kontekście dynamicznych zmian w otoczeniu społeczno-gospodarczym. Ich odpowiednie dostosowanie do potrzeb tego otoczenia oraz studentów jest niezbędne dla zwiększenia efektywności i użyteczności kształcenia. Warto w nich uwzględnić opis metod zaliczenia

³¹ Profil ogólnoakademicki. Raport zespołu oceniającego Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Nazwa kierunku studiów: prawo. Nazwa i siedziba uczelni prowadzącej kierunek: Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji w Warszawie. Data przeprowadzenia wizytacji: 3- 4 grudnia 2021 r., Warszawa 2021, s. 35.

³² II SAB/Wa 389/20, LEX nr 3146552; zob. też: II SAB/Wa 336/19, LEX nr 2743265; III SA/Gl 629/20, LEX nr 3100421 (pisownia oryginalna).

oraz wyraźne zdefiniować cele (częściowo takimi celami mogą być efekty uczenia się, choć wydaje się to płytkie), a także uwzględnić opinie studentów doskonaląc sylabusy. Niezbędne jest także uwzględnianie metod nauczania sprzyjających ich aktywnemu uczestnictwu. Sylabusy mogą i powinny być narzędziem do integracji wyników badań podstawowych z dydaktyką, co – jak wskazują raporty PKA – podnosi jakość kształcenia i zapewnia dostęp do najnowszej wiedzy.

Warto również rozważyć prawne umocowanie sylabusów oraz ich obligatoryjną ocenę przez PKA, co mogłoby zwiększyć ich jakość i spójność.

Dalsze badania nad rolą sylabusów w edukacji prawniczej mogą dostarczyć cennych informacji dotyczących ich wpływu na kształcenie przyszłych prawników. Warto w tym względzie prowadzić je w sposób interdyscyplinarny, co pozwoliłoby przeanalizować szerszy kontekst, mając na uwadze specyfikę danych studiów, samych beneficjentów kształcenia oraz potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego.

Bibliografia

- Co to jest sylabus zajęć akademickich i jak go czytać?. <https://studia.dlastudenta.pl/artykul/co-to-jest-sylabus-zajec-akademickich-i-jak-go-czytac,146306.html>.
- Czym jest sylabus na studiach?, <https://students.pl/artykuly/czym-jest-sylabus/>.
- Harrington Christine, „Is the Syllabus Passé? Student and Faculty Perceptions” *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, nr 4 (2023): 19-32.
- Ludy Mary-Jon, Tim Brackenbury John W. Folkins, Susan H. Peet, Stephen J. Langerdorfer, „Student Impressions of syllabus design: Engaging versus contractual syllabus” *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, nr 2 (2016): 1-23.
- Matejka Ken, Lance B. Kurke, „Designing a great syllabus” *College Teaching*, nr 3 (1994): 115-117.
- Palmer Michael S., Lindsay B. Wheeler, Itiya Aneece, „Does the Document Matter? The Evolving Role of Syllabi in Higher Education” *Change: The Magazine of Higher Learning*, nr 4 (2016): 36-47. <http://dx.doi.org/10.1080/00091383.2016.1198186>.
- Polski Instytut Ekonomiczny, *Popularność kierunków studiów nie zawsze odpowiada deficytom na rynku pracy*. <https://pie.net.pl/popularnosc-kierunkow-studiow-nie-zawsze-odpowiada-deficytom-na-ryнку-pracy/>.

Slattery Jeanne M., Janet F. Carlson, „Preparing an effective syllabus: Current best practices” *College Teaching*, 53 (2005): 159-165.

Wheeler Lindsay B., Michael Palmer, Itiya Aneece, „Students’ Perceptions of Course Syllabi: The Role of Syllabi in Motivating Students” *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, nr 3 (2019): Article 7. <https://doi.org/10.20429/ijstl.2019.130307>.

